

TANINMIŞ TƏNQİDÇİ, VƏTƏN SEVDALI ALİM

Həyatda ele insanlar var ki, onlar zəngin, mənali ömür yolu keçdiklərinə görə diqqəti cəlb edirlər, yüzlərin, minlərin içindən seçilirlər, hörmət, izzət sahibi olurlar. Onlar özlerinin xeyirxah eməlləri, işqli təfəkkürləri, ləyaqəti həyat tərzi ilə yadda qalır, sevilir, illərlə, qərinələrlə yaşayırlar. Belə insanlardan biri də tanınmış tənqidçi, ədəbiyyatşunas-alim Qurban Bayramovdur. Yəqin ki, ədəbiyyat aləmində, filoloji fikir sahəsində elə adam tapılmaz ki, tənqidçi, ədəbiyyatşunas "Qurban Bayramov" imzاسını tanımamış olsun. Zamanın ruhu ilə səslesən elmi məqalələri, irihəcmli əsərləri hər kəsə yaxşı tanışdır. Onun əsərlərində qaldırılan problemlər özünün aktuallığı, elmi dəyəri ilə yadda qalır. Bu əsərlər ciddi araşdırımlar zamanı elmi mənbələrə əsaslanması və ümumiləşdirmə səyləri ilə daha mükəmmeldir.

Qurban Fərman oğlu Bayramov 1946-ci il mayın 30-da Qarabağın dilbər guşələrindən olan Ağdam rayonunun Əliməddəli kəndində anadan olmuşdur. 1963-cü ildə orta məktəbi, 1967-ci ildə isə Azərbaycan Pedaqoji İnstytutunun (indiki N.Tusi adına ADPU-nun) filologiya fakültəsini bitirmişdir. 1970-1974-cü illərdə aspirantura təhsili almışdır. 1972-ci ildən AMEA-nın Ədəbiyyat İnstytutunda baş laborant, elmi işçi, baş elmi işçi vəzifələrində işləmişdir. Hazırda həmin institutda aparıcı elmi işçi vəzifəsində çalışır. Bu, Qurban müəllimin təhsili və əmək fəaliyyətinin müəyyən zamanlarla müşayiət olunan tərcüməyi halıdır. Onun avtobiografiyasını zənginləşdirən, ədəbi şəxsiyyətinə dolğunluq, əhatəlilik getirən çoxlu sayıda kitabları, tədqiqat əsərləri, ədəbiyyatşunaslığı, ədəbi tənqidin problemlərini çözən, saf-çürük edən yüzlərle məqalələri alımin böyük təfəkkürə malik olmasının göstəricisidir.

Qurban Bayramovu hələ gənclik illerindən Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi Səməd Vurğunun yaradıcılığı çəkmiş, ona həqiqi

mənada bağlanmış və şairin yaradıcılıq yolu elmi işinin mövzusu olmuşdur. Bununla da elmi yaradıcılığının üfüqlərini genişləndirmiş, ədəbiyyatşunaslıqda mühüm əhəmiyyət kəsb edən mövzuları milli düşüncənin işığında, xəlqilik, vətənpərvəlik ruhunda işləmişdir. Ədəbi tənqidin problemlərini, çoxşaxəli mövzularını tarixlik və müasirlik, aktuallıq prizmasından araşdırması onun ədəbiyyatşunas-alim olaraq ziyanı, vətəndaş mövqeyini eks etdirir.

Ötən əsrin yetmişinci illerində ədəbi mühitdə özünün rəyləri, tənqidin məqalələri yeni nəşrlərin yüksək peşəkarlıqla tehlili Qurban müəllimin istedadından, zəhmətsevərliyindən xəber verirdi. Onun çoxlu sayda kitablarının, yüzlərlə elmi-publisistik məqalələrinin adlarına, onların əhatə etdiyi yaradıcılıq üfüqlərinə, mövzularının çoxçəsidiyyinə nəzər yetirmek kifayətdir ki, ədəbiyyatşunaslığı, ədəbi tənqidimizə böyük mənada bağılılığını, xidmetini görə biləsən. Bunların sırasında "Səməd Vurğun lirikasında müasirlik", "Milli azadlıq hərəkatı və Əhməd Cavad poeziyası", "Qan içinde xarı bülbül", "Dilə sevgi xalqa xidmətdir", "Qarabağ-Şuşa ədəbi-mədeni mühit", "Milli müstəqilliyimizin mübariz şairi—Xəlil Rza UluTÜRK", "Sözə xalça toxuyan tədqiqatçı"... kimi məqalələrini bu gün də xatırlayıram. Qurban müəllim bütün əsərlərini böyük araşdırımların ağır zəhmətinə qatlaşaraq məsuliyyətlə, fədakarlıqla işləmişdir. Və hər birinin ana xəttini bu və ya digər mənada azerbaycanlı ideyalarının, milli-mənəvi dəyərlərimizin yeni ənənələrlə inkişafı məsələləri təşkil edir. Vətən ağrılının, Qarabağ dərdlərimizin, yurd itkilərimizin yanığı da bir çox publisistik əsərlərinin içərisində bir odlu xətlə keçib gedir.

Qurban Bayramov milli ruh, milli düşüncə ilə yazış-yaradan ədəbiyyat adamıdır. O, yaradıcılıqda heç zaman tənəzzülə uğramadan, əsərlərin ədəbi-bədii siqlətini sənətkarlıqla açan tənqidçidir, ədəbiyyatşu-

nasdır. Onun uzun illər "Gənclik" nəşriyyatında əlyazmalara verdiyi ciddi, obyektiv rəylər, problemin qoyuluşu və həlli məsələlərində tövsiyəsi yaxşı əsərlərin işq üzü görməsi baxımdan əhəmiyyətli olmuşdur.

Qurban Bayramov təvəzökar, səmimi bir insandır. Biz bir-birimizə "əmioğlu" deyə müraciət edirik. Bu, bir tərəfdən hər ikimizin soyadından irəli gəlirsə, o biri tərəfdən də Qurban müəllimin səmimiyyətindən, istiqanlılığından, dostcanlı olmasından irəli gəlir. Onun qəlbə sanki xoş ətir saçan qızılğullar bağçasıdır. Ele buna görədir ki, o, Azərbaycan təbiətinin, poeziyamızın vurğunudur. Özü də müasir dövrümüzün ən dəyərli "Vurğunşunas" alimidir. Qurban müəllimin poeziyamızın müxtəlif problemlərinə həsr etdiyi onlarca məqalələri, monoqrafiyaları öz istisni, mayasını, rəngarəngliyini bu gözəllikdən alır. Öləkəzin əsrərəngiz təbiətinin aşığı olan Qurban Bayramov duzlu, məzeli söhbətləri ilə məclisləri bəzəyir, insanları məftun edir. O, harada olsa orda bir ədəbi mühitin ab-havası, ətri duyulur, xoş ovqat, müdrikanə söhbətlər dinleyicilərə rəhatlıq, zənginlik bəxş edir.

Qurban Bayramov səmimi dostdur, gözəl və qayğıkeş ailə başçısıdır. Onun qəlibinə məkr və nifrət yaddır. Bu da insanın əqli və mənəvi inkişafında mühüm rol oynayır. Onun keçib getdiyi yol həmişə aydınlaşdırıcıdır. Odur ki, işqli və zəngin dünyasını dostları ilə paylaşmağı çox sevir. Bu, nurlu ziyanlı istedadlı insanların tərəfkeşisi, təəssübkeşidir...

Qurban Bayramov özünü güvənən cəfəkəş alımlərdəndir. O, yaxşı bilir ki, çəkilən zəhmət boşuna getmir, hər zaman öz bəhəresini verir. İstedadlı alim həyatda və sənətdə hər cür zəhmətə qatlaşan böyük düşüncə sahibidir. Bu düşüncənin təzahürü onun əsərlərində işq zərrəcikleri timsalındadır. Ədəbiyyatşunaslığda, ədəbi tənqidde özünün dəyəri ilə ölçülən zərrəciklər kimi. Özünəgüvenliyi, təbiət gözəlliklərinin fövqün-

də durması sənətkarın sənət dünyasının sırrına-sehrinə bağlıdır. Onun mənəvi alemində vəqif olmaq, təbiətinin duymaq, elmi təfəkkürünə bələd olmaq da hər kəsə nəsib olan kamillik deyil. Tənqidçinin sənət uğurlarının, həyatsevərliyinin mahiyyətində daim arayış-axtarmağa, öyrənməyə güclü meyil, bir fədakar yanaşma var. O, təbiətin, gözəlliyin fövqündə duran bir əsərdir. İstər sənətdə, istər elimdə, istərsə də təbiətdə vahid bir aləmi tənqidçidir, o da gözəllikdir. O, yaxşı bilir ki, insan ağılı təbiətin gözə görənən varlığıni və sırlarını dərk etməkdə qüdrətli bir silahdır. Onda ekoizm yoxdur. Amma onun fərqli bir "Eko"su da var —əyilməz, vüqarlı, principial, obyektiv, həssas və səmimi...

Qurban Bayramov sözünün, söhbətinin yerini, qədərini birləndir. O, danışanda, çıxış edəndə çox emosional, coşqun, amma mənali və qətiyyətli danışır. Bununla da insanı özüne, sözünə inandıra bilir. Onun dostlarına, xalis insanlara məhəbbəti də səmimi, inandırıcıdır. Bu insanı münasibətlərdə də belədir, ədəbiyyata, ədəbi tənqidə yanaşmasında da belədir...

Onun qələmə aldığı hər bir mövzu, elmi-nəzəri problem real boyalarla öz həllini təpər. Bu, aydın məsələdir ki, hər bir insan bir şəxsiyyət olaraq həyata öz düşüncəsi prizmasından yanaşır. Buna görə də onun həyat hadisələrinə, cəmiyyətə münasibəti də fərqli və rəngarəng olur. Qurban müəllim burada öz biliyinin, hissinin polifinizmini həmişə qoruyub saxlayır.

Qurban müəllim araşdırıldığı, saf-çürük etdiyi hər bir əsərin ilk növbədə dilini, mahiyyətini dərk etməyi, onun ideyasını üzə çıxarmağı, sənətkarın yaradıcılığı kontekstində təhlil etməyi başlıca məqsədi hesab edir. Bütün bunlar alimin ayrı-ayrı əsərlərinə aydın görünür.

Qurban Bayramovun tədqiqatçı-alim kimi məziiyyətlərindən biri də odur ki, o, müasir ədəbi prosesi bütün mürəkkəbliyi, rəngarəngliyi ilə duyar, vax-

tında və məqamında öz münasibətini kompromissiz bildirir. İlkincisi, o, hər bir yeniliyi, ədəbi meyili oxucular üçün aydınlaşdırmaq istəyir, başqa sözlə, ədəbi prosesin proqnozunu dürrüst müəyyənləşdirməyə çalışır.

Qurban müəllim heç vaxt fəxri adaların, mükafatların arxasında qacaqmamışdır. Ancaq böyük istedadının, zehmətinin behərəsi olan yüzlərlə əsərləri həmişə ədəbi tənqidin diqqətini çəkdiyindən müəyyən vaxtarda dəyərləndirilmişdir. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru (1979), Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü (1985), Respublika Qarabağ Ağsaqqallar Şurasının üzvü (2001), Azərbaycan Ziyalılar Hərəkatı Ali Şurasının üzvü (2003) Qurban Bayramov Azərbaycan MEA-nın, Azərbaycan Respublikası Həmkarlar Konfederasiyasının Fəxri fərمانlarına, "Tanınmış Vurğunşunas alim", "Fədakar alim", "Elm fədaisi" fəxri diplomlarına, "Səməd Vurğun mükafatı"na, "Avropa Nəşr Mətbə Evi"nin "Qızıl medal"ına, AMEA-nın Azad Həmkarlar İttifaqının "Fəxri fərmani"na (2016) layiq görülmüşdür.

Ömrünün 40 ildən çoxunu ədəbi yaradıcılığa, elmə həsr edən, yaşıının müdrik çağında da gənclik coşqusunu ilə yazib-yaradıdan ezziz qələm dostumuz Qurban Bayramov 70 yaşı münasibətlə təbrik edir, ona yeni yaradıcılıq uğurları dileyirəm.

Akif BAYRAM,
Dövlət İdarəçilik
Akademiyasının kafedra müdürü,
filologiya elmləri doktoru,
professor.